

Bir Umut Şairi: Robert Desnos

Arzu Etensel İLDEM*

"Acıyı geçici ve duygusal bir hastalık olarak algılayamasaydık ona katlanamazdık"¹.

Yirminci yüzyıl dünya sanatına ve Fransız şiirine damgasını vuran en önemli akımlardan biri kuşkusuz Gerçeküstücülük olmuştur. Birinci Dünya savaşının yol açtığı büyük kargaşadan sonra sanatçılar, içinde buldukları düzene başkaldırarak yepyeni bir dünya görüşü getirmek istemişlerdir. André Breton bu görüşü "Mutlak başkaldırı, hiçbir kurala boyun eğmeme, düzenli baltalama" sözleriyle dile getirir Gerçeküstücülüğün manifestosunda². Başkaldırımı başlatan, savaş yılları sırasında Dada hareketinin öncülüğünü yapan Tristan Tzara olmuştur. Savaştan sonra Paris'e giden Tzara, André Breton, Louis Aragon, Philippe Soupault, Paul Eluard gibi "öncü" şairleri etrafında toplar. Ancak Tzara'yla Breton arasındaki farklılıklar baş göstermektedir. Tzara mutlak bir yadsıma öngörmektedir, "Gerçek Dadalar Dada'ya karşıdır"³ der. Oysa Breton yadsımanın ötesine giderek kendi öz değerlerini ortaya koymak ister. 1922 yılında, üç yıldan beri yayınlanmakta olan "Littérature" dergisi Breton'un yönetimi altında yeni bir düzenlemeyle basılmaya başlar ve Gerçeküstücülük Dada'dan ayrılarak yeni bir döneme girer. Breton Manifestosunda ifade ettiği araştırmaları gerçekleştirecektir: Otomatik yazı, düşlerin anlatımı, bilinçaltının incelenmesi... Başında Antonin

* Dr.; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

1 Youki'ye son mektup, Desnos, *Domaine Public*, Paris, Gallimard, 1953, s. 406.

2 André Breton; *Oeuvres Complètes*, Paris, Pleiade, 1988, s. 328.

3 M. Tison-Braun; *Dada et le surréalisme*, Paris, Bordas, 1973, s. 8.

Artaud bulunan "Gerçeküstücü merkez" aşk, intihar, karşılaşma gibi konular üzerine anketler yapmaktadır. Bu olağanüstü özgün ve yaratıcı döneme büyük katkıda bulunanlardan biri de Robert Desnos'dur. Çoğunlukla Paris kahvele-
rinde yapılan ipnotisma seansları sırasında Desnos'un çok iyi bir medyum olduğu ortaya çıkmıştır. Opera pasajındaki Certa kahvesinde yapılan bir seansı Aragon şöyle anlatmaktadır: "Kahvedeki o gürültü patırtı ve aydınlığa karşın Robert Desnos'un gözlerini yummasıyla konuşmaya başlaması bir oluyor. O tabak çanak seslerinin ortasında tüm okyanusu getiriyor ayaklarınızın altına, gelecektek haber veren dalgaları ve uzun sancaklarla donanmış buharlarıyla. Bu olağanüstü med-
yuma soru soranların onu biraz yönlendirmeleri yetiyor, birdenbire büyüğü, fanatik, peygambervari bir biçimde söylenen kehanetler, açıklamalar, başkaldırıları beliriyor ağzında"⁴.

Robert Desnos uzun yıllar Gerçeküstü akımın en etkin üyelerinden biri olmuş, düşüce yaklaşımı ve otomatik yazılarıyla bu akımda vazgeçilmez bir yer tutmuştur. Breton 1924 yılında onun için "Gerçeküstücülüğün peygamberi" demiş⁵, yolları ayrıldıktan sonra bile Desnos'un Gerçeküstücülükteki yerini yadıs-
mamıştır: "Hiçbir zaman alkoymaya çalışmadığımız ilk yol arkadaşlarımızın tersine Desnos Gerçeküstücü akımda gerekli ve unutulmaz bir yere sahip olmuştur"⁶. İlk yazdığı şiirlerde Baudelaire, Nerval ve Rimbaud'nun izleri görülen Robert Desnos zamanla André Breton'dan uzaklaşır. Breton fazlasıyla otoriter ve merkeziyetçi olmaya başlamıştır. Ayrıca 1927 yılında Breton'la birlikte Aragon ve Eluard siyasal bir tavır ortaya koyarak komünist partisine katılmışlardır. Oysa Desnos gerçeküstücülükle siyasetin birbirleriyle bağdaşmadığı kanısındadır. Diğer taraftan Breton Desnos'un "kendi kendisinden fazlasıyla hoşnut olmasını"⁷, başka bir deyişle gereğinden çok öznel ve duygusal olmasını eleştirmektedir. Sonuç olarak 1930 yılında Desnos, Breton'un öncülük ettiği Gerçeküstücülerden ayrılıp, aslında bir süreden beri gösterdiği eğilimi geliştirerek biçimsel açıdan daha klasik, içerik yönünden ise daha lirik şiirler yazmayı sürdürür.

İki savaş arasının şiir bakımından verimli, siyaset bakımından çalkantılı yıllarından sonra İkinci Dünya Savaşı Fransa'da yeni bir şiir türünün doğmasına yol açmıştır: Direniş şiiridir bu. Savaşın daha ilk aylarında Fransa yenilmiş, düşman ülkenin büyük bir bölümünü ele geçirerek bireylerin yaşamına egemen olmuştur. Yenilgiden de, istiladan da acı olan ülkedeki işbirlikçilerdir kuşkusuz. Bu karanlık dönemde işbirlikçilerin karşısındaki güç, direniş örgütleri olmuştur. Yeraltı basımevleri el ilanları, bildiriler ve direnişçi şairlerin yazdığı dizeleri yayınlamışlardır durmadan. Bu şairlerin arasında Aragon, Eluard ve Desnos da vardır. O zamana dek siyasete karışmak istemeyen Desnos yitip giden özgürlüğü

4 Bertalé'nin önsözüyle, Desnos, *Domaine Public*, Paris, Gallimard, 1953, s. 15.

5 André Breton, *Oeuvres Complètes*, Paris, Pléade, 1988 (*Alentours III*), s. 473.

6 Aynı yapıt (*Second Manifeste du Surréalisme*), s. 811.

7 Aynı yapıt, s. 812, 813.

karşısında kayıtsız kalmamıştır. O, savaş yıllarının en zor günlerinde bile umudunu yitirmemiş, Paris sokaklarında dolaşarak güneşli yarınları haber veren dizeler yazmıştır. Ne var ki direniş Aragon ve Eluard'ın ününe ün katarken Desnos'un ölümüne neden olacaktır.

Robert Desnos 1900 yılında Paris'te doğmuş, tüm yaşamını Paris'te sürdürmüştür. Paris halinde komisyoncu olan babasının işi nedeniyle iki yaşından itibaren halin hemen yakınındaki Saint-Martin sokağında oturmaya başlar. İlk gençlik yılları Paris'in bu çok kendine özgü ve renkli semtinde geçecektir. Bu sokakların havası, gürültüsü ve kokusu belleğinden hiç silinmeyecektir. Pek çok şiirinde Paris'in, özellikle de Hal semtinin etkileri görülür:

Köşesinde Verrerie sokağı ile
Saint-Martin sokağının
Durur bir melas satıcısı (...)

Altın Demet kulesinin saati
Yanıtıyor diğer çan seslerini
Hale doğru yol alan araba gürültülerini⁸

Liseyi bitirdikten sonra hayata atılıp özgürce yaşamayı yeğler. Çeşitli işlerde çalışır, okur, büyük kenti yaşar ve yazmaya başlar. 1919 yılında ilk şiirleri, *Argonotların Düzmecesi (Le Fard des Argonautes)* ve *Koko'ya dizeler (l'Ode à Coco)* yayımlanır. Aynı yıl gittiği kahvelerde ilginç yazarlar ve şairlerle karşılaşır. Bunlardan biri Benjamin Peret'dir. Peret onu kendi arkadaşlarıyla, Aragon, Breton, Radiguet, Tzara ve Cendrars'la tanıştırır. Desnos bu öncü gençlerin fikirlerini hemen benimsemiştir. 1922 yılında askerden döndüğünde tüm yaratıcılığıyla onlara katılarak Gerçeküstücü akımın tüm etkinliklerinde hazır bulunur.

Düzensiz bir yaşam sürer Desnos o yıllar. Yine çeşitli işlerde çalışır, asıl gece başlar yaşamaya, arkadaşlarıyla kahvelerde buluşarak. Bu buluşmaların ürünü *Rose Sélavy*'nin otomatik yazısı olacaktır. 1926 yılında Blomet sokağındaki bir stüdyoda oturmaktadır. Joan Miro ve Max Ernst komşularıdır. Evinin hemen yakınında Martinikli ve Guadaluplu zencilerin dans etmeye gittikleri ve o yıllar giderek ün kazanan dans salonu "le Bal nègre" bulunmaktaydı. Desnos hemen her gece bu salonda yapılan kösnül dansları izleyerek hayal gücünü yeni verilerle besliyordu.

Yine aynı yıllar karşılıksız bir tutkuyla şarkıcı Yvonne George'a bağlanmıştı. Aşk şiirlerindeki Deniz Yıldızı ve Deniz Kızı Yvonne George'un çizgilerini taşımaktadır. Ünlü fotoğraf ve sinema yönetmeni Man Ray, Desnos'un bu aşk şiirlerinden esinlenerek adını "Deniz Kızı" koyduğu gerçeküstü bir film çek-

8 Saint-Merri Semti (le Quartier Saint-Merri), Desnos, Domaine Public Paris, Gallimard, 1953, s. 292.

miştir. Desnos'un kendisi de sinemayla ilgilenmiş, çok sayıda gerçeküstü senaryo yazmıştır. Ancak bunlardan pek azı film haline gelebilmiştir. Bu özgün senaryolardan birine, 1925 yılında kaleme aldığı "Saat ikide geceyarısı"na kısaca göz atalım:

"Kadın aşğının olmadığı bir sırada genç bir adam tarafından ziyaret edilir. Öpüşürler. Daha sonra, onlar birlikte gezinirlerken, kadının aşığı bir gölde boğulmaktadır. O yitip giderken suda oluşan halkalar giderek tehdit edici bir biçimde yeni çifte doğru yaklaşır. Halkaların yuvarlak biçimi çifte ve seyircilerde saplantı halinde bir korku yaratacaktır. Adam düşünde büyük tekerleği görür, kadınsa daha ayrıntılı bir biçimde birtakım çemberler, başı haleli bir papaz tarafından yapılan ayinde kutsanan yuvarlak bir ekmek görür, kilisenin dışında bir dilenci şapkasından oluk oluk bozuk para akıtmaktadır. Daha sonra düşlerdeki tüm yuvarlak şekiller gerçek yaşamda da görülmeye başlar, bunu kadının ve adamın gözbebeklerindeki yansımalarından anlarız. Son sahnede, daha önceden de evin kapısını zorlamış olan dev bir top tüm evi, içindekilerle birlikte yiyip yutar. Geriye yalnızca kocaman bir delik kalmıştır"⁹.

1930 yılında Gerçeküstücülerden ayrıldıktan sonra Desnos'un yaşamı yeni bir biçim kazanacaktır. En önemli değişiklik Youki'yle birlikte yaşamaya başlamasıyla olmuştur. Bu birliktelik kısa bir süre sonra evliliğe dönüşecektir. Desnos sonunda aradığı kadını ve gerçek aşkı bulmuştur. Artık şiirlerindeki Deniz Kızı Youki'dir. *Siramour* şiirini Youki için yazar. Blomet sokağından Mazarine sokağına taşınır ve daha ciddi işlerde çalışmaya başlar. 1933 yılından itibaren radyo için çeşitli programlar yapar. Özellikle reklamcılıkta çok başarılı olmuştur, o günlerde ün kazanmış pek çok reklam sloganı Desnos'un kaleminden çıkmaktadır. Ayrıca çocukluk günlerinde okuduğu kitaplardan esinlenerek yazdığı "*Fantoma'nın yakınması*" dizelerini de bir radyo programında sunmuştur okurlarına ve dinleyicilere.

İkinci Dünya savaşının başında askere çağrılarak Maginot hattına yollanmış ancak "tuhaf savaş" bittikten az sonra kısa bir tutsaklık dönemini arkada bırakarak Paris'e geri dönmüştür. Gazetecilik yapmaya başlar bu kez. İçi umut doludur, zaferin er ya da geç bir gün geleceğine inandırmak istemektedir tüm insanları. Bu arada, bir direniş örgütüne de katılmıştır, mesleğinin yardımıyla ele geçirdiği bilgileri arkadaşlarına iletmektedir. Yeraltı basımevlerinde yayımlanan gazetelerde yazıları ve şiirleri çıkar. Ancak, 22 Şubat 1944 günü Gestapo tarafından tutuklanır, 27 Nisan 1944'de toplama kampına yollanır: Auschwitz, Buchenwald, Flossenbourg, Floha, cehennemin tüm bu adlarına katlanır Desnos, sonuna dek umutlu. Bu yolculuğu onunla birlikte yapan arkadaşı şair André Verdet anlatmıştır¹⁰: "Auschwitz'te Desnos'un da aralarında bulunduğu bir tren dolusu

9 Mary-Ann Caws, *The Surrealist Voice of R. Desnos*, Boston, U.M.P., 1977, s. 26.

10 Aynı yapıt, s. 10.

tutsak başlarına ne geleceğini bilmeden bekletilmektedir. SS subayları yakında öleceklerini söylerler, oysa tam o anda, bir adam sıraların arasında dolaşarak arkadaşlarının el falına bakmaktadır. Hepsine, bir bir, mutlu ve aydınlık bir gelecek, uzun bir yaşam vaat etmektedir". Desnos'tur bu, böylesine trajik bir anda bile yıllar önce Certa kahvesinde dile getirdiği kehanetlere geri dönebilmiştir.

Desnos 8 Haziran 1945 yılında Rus orduları ve Çek direnişçiler tarafından kurtarıldıktan sonra Terezin kampında tifodan ölür. Ölmeden önce, onun adından ve Breton'un *Nadja* kitabında gördüğü resminden tanıyan Çek öğrenci Josef Stuna ve kız arkadaşı Alena Tesarova'yla sohbet etmiş, birlikte Paris'ten, Gerçeküstücülükten, şiirden ve özgürlükten söz etmişlerdir. Desnos onlara karısı Youki'ye yazdığı son şiiri verir:

O denli düşledim ki seni,
O denli yürüdüm, o denli konuştum,
O denli sevdim ki gölgeni,
Hiçbir şey kalmadı senden geri.
Gölgeler arasında bir gölge olmaktan yok başka çarem
Gölgelerden bin beter bir gölge
Durmadan geri gelen güneşli yaşamına¹¹.

Öldüğünde kırkbeş yaşındaydı Desnos, kafasında geleceğe yönelik birçok tasarısı vardı. Tüm düşüncelerini gerçekleştirmeye zaman bulamamıştı kısa yaşamında. İlk şiirleri ondokuz yaşındayken yayımlanmıştı. Bu şiirlerinin biçim bakımından klasik olduklarını görürüz, içerik bakımındansa daha önce de söylemiş olduğumuz gibi Baudelaire'nin, Rimbaud'nun ve Nerval'in etkileri sezilmektedir. Kösnellik, ölüm ve serüven tutkusu ön plandadır bu şiirlerde. Genç Desnos, evini çevreleyen sokaklarda gördüğü manzaraları da kullanmıştır:

Marsilyalı orospuların kızkardeşleri okyanuslar
Öpücükleri kokuşmuş çürütür etinizi.
Alçak tavernalarında çingenelerden bir orkestra
Ölümlere vals yaptırır sesiyle ağır denizin¹².

Gerçeküstücülüğe katıldıktan sonra Desnos ipnotik uyku ve otomatik yazı denemelerinde büyük başarı göstermiştir. Otomatik yazı Breton'un bir buluşuydu, Dada'cıların yaptıkları gibi sözcüklerin anlamlarını yadsıdı ve bu yadsımayı en uç noktasına götürmek istedi. Breton'a göre "kişi uykuyla uyanıklık arasındayken aklına hiçbir nedeni olmayan sözcükler gelmektedir"¹³. Otomatik yazı budur

11 Desnos, *Domaine Public*, Paris, Gallimard, 1953, s. 408.

12 *Argonotların Düzmececi*, (*Le Fard des Argonautes*), aynı yapıt, s. 23.

13 Breton, *Oeuvres Complètes (Pas perdus)*, Paris, Pléiade, 1988, s. 274.

işte. Bu sözcükleri daha iyi yakalayabilmek için Breton ve Soupault kendilerini dış dünyadan arındırmaya çalışırlar ve giderek ipnotizma yöntemlerine yaklaşırlar, sonuç ipnotik uyku denemeleri olacaktır. Desnos bu ipnotik uykunun etkisi altında *Rose Sélavy* olarak adlandırdığı otomatik yazılarını yazar. Rose Sélavy onlar ipnotizmanın etkisi altındayken Desnos ve ressam Marcel Duchamp'la konuşan düşsel kişinin adıdır. *Rose Sélavy*'nin gerçekten salt bir ipnotizma ürünü olduğu çok tartışılmıştır¹⁴. Uсталıkla kaleme alınmış gibi gözükken bu sözcükler tümüyle bilinçaltının belirtisi olabilir mi? Otomatik yazı büyük ölçüde sözcük oyunlarına, ses benzerliklerine, tekrarlara dayalı olduğu için başka bir dile çevrilmesi çok zor, nerdeyse olanaksızdır, örneğin:

16. Aragon "in extremis" (son anda) Aramis'in ruhunu bir sarhunotu (estragon) yatağın üstünde teslim aldı.

(16. Aragon recueille en extremis l'âme d'Aramis sur un lit d'estragon)¹⁵.

Burda Desnos sözcüklerdeki ses benzerliklerini kullanarak a (Aragon) + b (in extremis), b (Aramis) + a (Estragon) yapısında bir tümce çıkartmıştır. Bu tümcenin anlam yönünden pek bir şey ifade etmediği ortadadır. Rose Sélavy (düşsel kişi) bazı şairlerle ilgili şu tanımlamaları yapmıştır:

125. Max Ernst: Kırmızı top kıpırdar ve yuvarlanır.

(125. Max Ernst: la boule rouge bouge et roule).

139. Georges Limbour: Normanlar için Kuzey yalan söyler.

(130. Georges Limbour: Pour les normands le nord ment)¹⁶.

Gerek Desnos'un, gerek diğer gerçeküstücülerin bu tür otomatik yazı denemelerini kimi eleştirmenler ciddiye almamış, okuyucuların da dikkatini uzun süre çekemeyeceğini iddia etmişlerdir¹⁷. Bu "Sözcük çılgınlığının"¹⁸ yanısıra Desnos klasik biçimleri de tümüyle bırakmış değildir. *Soğuk Boğazlar* sonesinin ilk koşutu biçim olarak klasik, içerik olarak gerçeküstü olması nedeniyle bu söylediğimize iyi bir örnek oluşturmaktadır:

Dünün postanesine bir telgraf çekersin,

Gerçekten öldük biz kırlangıçlarla.

Postacı hüzünlü, bir tabut kollarının altında,

Git götür mektubumu çiçeklerle ona¹⁹.

14 George Hugnet'in önsözünde, Desnos, *Choix de poèmes*, Paris, Ed. de Minuit, 1946, s. 7.

15 Desnos, *Domaine Public*, Paris, Gallimard, 1953, s. 40.

16 Aynı yapıt, s. 50, 51.

17 M. Raymond, *De Baudelaire au surréalisme*, Paris, J. Corti, 1982, s. 303-4.

18 Aynı yapıt, s. 304.

19 Desnos, *les gorges froides* *Domaine Public*, Paris, Gallimard, 1953, s. 343.

Aşk ve cinsellik Desnos'un şiirinde özel bir yere sahiptir. Öyle ki *Özgürlük ya da aşk (la Liberté ou l'amour)* adlı kitabında topladığı şiirleri yüzünden yayımcısı Lucien Kra'nın yasalarla başı derde girmiş, birtakım bölümleri kitap-tan çıkartmak zorunda kalmıştır. Desnos Youki'ye rastlamadan önce, acı, kaygı ve yalnızlık içinde geçen gecelerini *Aşksız gecelerin gecesi (The Night of the Loveless Nights)* adlı uzun şiirinde dile getirmiştir. Şiir oniki hecelik klasik dizelerle yazılmış dört dizelik koşullardan oluşmaktadır. Şair aşksız gecesinin ortasında idealindeki kadına seslenmektedir:

Onunla yatmak
Uyumak için yanyana
Görmek benzeri düşleri
Paylaşmak aynı soluğu

Onunla yatmak
Tek ve şaşkıncu gölge için
Aynı sıcaklık
Aynı yalnızlık için²⁰

Paris kentinin Desnos'un şiirinde önemli bir yer tuttuğunu görmüştük. Bu büyük kentin etkisinin yanısıra Desnos'un bazı şiirleri Paris sokaklarında söylenen tekerlemelere ve halk türkülerine de çok yaklaşıyor. *Fantoma'nun yakınması* adlı uzun şiiri halk şiirinde kullanılan yedi hecelik kısa dizelerden oluşmaktadır. Yine o dönemde yazdığı *Dört Başsızlar (Les Quatre Sans-cou)* aynı türde kaleme alınmıştır. Adları Anatole, Croquignole, Barbemolle ve "yine" Anatole olan dört başsızlar Desnos'un çocukken okuduğu kitapların bir esintisidir kuşkusuz. Desnos, savaş yıllarında, yalnız çocuklara hitap eden şiirler de kaleme almıştır²¹.

Savaş yıllarında yalnız çocuk şiirleri yazmamıştır Desnos. Tutsaklıktan döndükten sonra doğup büyüdüğü Paris'i işgal altında bulunca vargücüyle umudunu dile getirmiştir, bu acılı manzaraya göğüs gerebilmek için.

Anımsıyoruz oysa karanlık gecenin içinde bile,
Günün güzelliğini, bize verdiği armağanları.
Uyumuyorsak, kollamak için tanın ağırmasını
Yaşamakta olduğumuzu anlayacağız böylece²².

İşgalin ilk aylarında yazdığı şiirlerini "*Uyanıklık (l'Etat de veille)*" adı verdiği kitapta toplar. Bir bekleyişin ifadesidir bu, savaşın ve işgalin sonu beklenmektedir. Ancak yalnızca beklemekle yetinecek bir kişi değildir Desnos. İçinde

20 Aynı yapıt, s. 224, 225.

21 Desnos, *Chantefables et chantefleurs*, Paris, Grund, 1952.

22 *Yarın (Demain)*, Seghers, *La Résistance et ses poètes*, Verviers, Marabout, 1978, s. 134.

taşıdığı değerler onu özgürlük için savaşım vermeye itecektir. Askerlikten nefret eden o, duyduğu silaha sarılma isteğini bir şiirinde açıkça itiraf eder. Takma bir adla gizlice basılan bu şiir *Şairlerin Onuru (l'Honneur des poètes)* derlemesinde çıkar:

Savaştan nefret eden bu yürek bak nasıl atmaya başladı döğüş için,
kavga için!

Bu yürek ki, yalnızca dalgaları, mevsimleri, geçip giden saatleri
dinleyerek atardı.

Oysa bak nasıl kabarıyor, nasıl yolluyor kin ve barut dolu bir kan
damarlarıma (...)

Oysa tek bir sözcük yetti uyandırmaya eski öfkeleri: Özgürlük²³.

Desnos bu satırları yazdığı sıralarda, belki de daha önce, "Agir" adlı bir yeraltı örgütüne girerek direnişe etkin bir biçimde katılmıştır. Barışı seven biri olarak bu kararı vermesi zor olmuştur büyük bir olasılıkla, çünkü direnişe katılmak demek gerektiğinde hiç kimseden emir almaksızın düşmanı arkadan öldürmek demektir. Gerçi Desnos'un direniş örgütündeki rolü daha çok bilgi toplamak olmuştur, ancak bu bile Gestapo tarafından yakalanmasına ve ölümcül bir yolculuğa yollanmasına neden olacaktır. Desnos yakalanmadan hemen önce iki şiir ulaştırmıştır yeraltı basımevine. Bunlardan biri bize Villon'u anımsatan bir biçimle yazdığı ve Paris argosuyla kaleme alındığı için başka bir dile çevrilmesi son derece zor, "Alla Caille" soneleridir²⁴, diğeryise sessiz Paris gecelerinde doluşırken yazdığı "Sarrafklar köprüsünün bekçisiyim" adlı şiiridir. Desnos bu şiirinde direnişe katılanları selamlar, Fransa'nın özgürlüğü için savaşan tüm dünya askerlerini selamlar, kurtuluşa çok az kaldığını söyler umutla, gerçekten de o yakalandıktan dört ay sonra müttefikler Normandiya çıkartmasını gerçekleştirecekler ve Paris'i düşmandan kurtaracaklardır.

Flandre sokağının bekçisiyim,
Paris uyurken ben beklerim.
Karanlık gökte, kuzeye doğru bir yangın, kıpkırmızı
Duyuyorum kentin üstünden geçen uçakları(...)

Sarrafklar köprüsünün bekçisiyim
Yalnızca Paris'i beklemiyorum bu gece,
Yorgun ve ateşli Paris'i bu fırtınalı gecede.
Bizi çevreleyen ve bunaltan tüm dünyayı bekliyorum.

23 Savaştan nefret eden bu yürek (Ce coeur qui haïssait la guerre) aynı yapıt, s. 134-135.

24 Desnos, Domaine public, Paris, Gallimard, 1953, s. 401-402.

Hava soğuk, savaşın tüm gürültüleri ulaşıyor
Onca zamandır insanların yaşadığı bu yere²⁵.

Gerçeküstücülükten direniş örgütlerine uzun bir yol katetmiştir Desnos. Bu yolda yalnız olmamış, Aragon ve Eluard gibi ilk dönem arkadaşlarıyla İkinci Dünya savaşının karanlık günlerinde yine bir araya gelmiştir. Yaşamının en verimli çağında ölüp giden Desnos yaşasaydı Fransız şiirine büyük bir katkıda bulunurdu kuşkusuz. Karısı Youki'ye yazdığı son mektubunda "Birçok yeni şiir ve yeni roman tasarısı var kafamda. Ancak onları gerçekleştirecek ne özgürlüğüm var ne de zamanım" demektedir²⁶. Gerçeküstücü yöntemlerin en heyecanlı uygulayıcısı olan Desnos'un Gerçeküstücülükten ayrılma nedenlerinin en başta geleni Breton'la arasındaki kişisel anlaşmazlıktır. Ancak bir bahanedir bu, Desnos eninde sonunda Gerçeküstücülüğün kalıplarını aşacak bir şairdir. Ocak 1944'de şiir üzerine yazdığı yazılarında ifade ettiği düşünceler tüm yapıtlarına ışık tutacak niteliktedir: "Bana öyle geliyor ki gerçeküstücülüğün ötesinde çok gizemli bir öz vardır, otomatik yazının ötesinde düşünölmüş yazı, şiirin ötesinde dizeler, katlanılan şiirin ötesinde zorla kabul ettirilen şiir, özgür şiirin ötesinde özgür şair vardır"²⁷. Dolayısıyla Desnos gerçeküstücülüğün özünden yola çıkarak özgür bir şair olmayı başarmıştır. Desnos'un geride bıraktığı pekçok arkadaşından biri, Alejo Carpentier, ondan "İnsan-Şair" olarak söz eder, hem insan olarak hem de şair olarak sahip olduğu niteliklerin altını çizmek için²⁸. Desnos'u tanımış olanlar onun kendine özgü selamlama biçimini unutamamışlardır: "Desnos'un selamı var size" ("Vous avez le bonjour de Desnos").

KAYNAKLAR

1. BERGER, Pierre: *Robert Desnos, étude et oeuvres choisies*, Paris, Seghers, 1949.
2. BOISDEFFRE, Pierre de: *Une Anthologie vivante de la littérature d'aujourd'hui II*, Paris, Librairie Académique Perrin, 1966.
Histoire vivante de la littérature française des années 1930 aux années 1980. Paris, Librairie Académique Perrin, 1985.
3. BRETON, André: *Oeuvres Complètes*, Paris, Gallimard (Pléade), 1988.
4. CARPENTIER, Alejo: *Tientos, diferencias y otros ensayos*, Barcelona, Plaza y Janés editores, 1984.

25 Aynı yapıt, s. 395-396 (*Je Veilleur du Pont-au-change*).

26 Aynı yapıt, s. 406 *Youki'ye son mektup*.

27 Aynı yapıt, s. 404.

28 Alejo Carpentier, "*Tientos, diferencias y otros ensayos*". Barcelona, Plaza y Janés editores, 1984, s. 58.

5. CAWS, Mary Ann: *The Surrealist Voice of Robert Desnos*, Boston, University of Massachusetts Press, 1977.
6. DESNOS, Robert: *Domaine Public*, Georges Hugnet'in önsözüyle, Paris, Gallimard (NRF), 1953.
Choix de poèmes, René Bertelé'nin önsözüyle, Paris, Editions de Minuit, 1946.
7. GAUCHERON, Jacques: *La poésie de la résistance du front populaire à la libération*, Paris, les éditeurs français réunis, 1979.
8. RAYMOND, Marcel: *De Baudelaire au surréalisme*, Paris, José Corti, 1982.
9. SABATIER, Robert: *Histoire de la poésie française III*, Paris, Albin Michel, 1982.
10. SEGHERS, Pierre: *La Résistance et ses poètes I, II*, Verviers Marabout, 1978.
11. TISON-BRAUN, Micheline: *Dada et le surréalisme*, Paris, Bordas, 1973.
12. *Gergedan, Gerçeküstüculük Özel Sayısı*, İstanbul, Ağustos 1987, Sayı 6.